

«سوالات درس یازدهم»

۱. قرارداد داری چندساله بود و تعهدات داری را بنویسید.
۲. در جریان استخراج نفت کدام اقدامات انگلیس زمینه اعمال نفوذ و مداخله بیشتر آنان را فراهم کرد؟
۳. تفاوت‌های قرارداد (۱۳۳۳ م- ۱۳۱۲ هـ ش) با قرارداد داری را بنویسید.
۴. نیروهای متفقین پس از اشغال ایران در شهریور ۱۳۲۰ چه کردند و نیز متفقین در رابطه با ایران در چه مواردی تضمین دادند؟
۵. محمدرضا شاه پهلوی ضمن ادای سوگند چه گفت؟ دو اقدام دیگر او را در ابتدای سلطنت بنویسید.
۶. طرح موازنه منفی به پیشنهاد چه کسی به تصویب رسید؟ موارد مطروحه در طرح را بنویسید و نیز موازنه منفی را تعریف کنید.
۷. قوام‌السلطنه برای خروج شوروی‌ها چه کرد؟ واکنش مجلس را در همین زمینه بنویسید.
۸. اعتراض به قرارداد نفت جنوب چرا صورت گرفت و دولت مکلف به چه اقدامی شد؟
۹. در مجلس شانزدهم اقدام مهم نمایندگان عضو جبهه ملی چه بود؟ از جمله علل مخالفت با قرارداد گس-گلشائیان را بنویسید. (قرارداد الحاقی)
۱۰. اولاً نمایندگان مجلس شانزدهم در رد قرارداد الحاقی چه طرحی را پیشنهاد کردند و این طرح چگونه با استقبال عمومی روبرو شد؟ ثانیاً اقدام مهم آیت الله کاشانی را در حمایت از جنبش ملی شدن صنعت نفت بنویسید.
۱۱. واکنش در جبهه مقابل و مخالف ملی شدن صنعت نفت چه بود؟
۱۲. چگونگی تصویب قانون ملی شدن صنعت نفت را بنویسید.
۱۳. کدام جنبش‌های ضد استعماری در خیزش حق طلبانه ملت ایران تاثیر به سزایی داشت؟

۱۴. مصدق چگونه به نخست وزیری رسید و او بی درنگ دست به چه اقدامی زد؟ اقدام به خلع ید از چه نظر مهم بود؟

۱۵. مهم ترین اقدامات دولت انگلیس را برای جلوگیری از تصویب و اجرای قانون ملی شدن صنعت نفت را بنویسید.

۱۶. دولت دکتر مصدق در مقابله با تهدیدهای اقتصادی انگلیس بدواً چه کرد و با مراجعه به کدام مجامع بین المللی از حقوق مردم ایران دفاع کرد؟ نتیجه این عمل چه بود؟

۱۷. قیام ۳۰ تیر در مقابل کدام درخواست دکتر مصدق از شاه بود؟ واکنش شاه و مصدق چه بود و سپس چه کسی به نخست وزیری رسید؟

۱۸. واکنش آیت الله کاشانی و مردم به نخست وزیری قوام السلطنه چه بود؟

۱۹. اولاً در جریان نهضت ملی شدن صنعت نفت به کدام علل موفقیت های بزرگی بدست آمد؟ ثانیاً پس از پیروزی قیام ۳۰ تیر ۱۳۳۱ شرایط چگونه و چرا تغییر کرد؟

۲۰. به موجب طرح مشترک انگلیس و آمریکا چه اقداماتی در دستور شبکه جاسوسی دو کشور قرار گرفت؟

۲۱. پس از موفقیت کودتا چه کسی به نخست وزیری رسید و به چه اقداماتی دست زد؟ (۳ مورد)

۲۲. یک سال پس از کودتای ۲۸ مرداد حکومت پهلوی با چه کشورهایی قرارداد کنسرسیوم را منعقد کرد و در چه مواردی به توافق رسیدند؟

«پاسخ سؤالات مطروحه درس یازدهم»

س (۱): مدت قرارداد ۶۰ سال بود. ۲۰ هزار لیتره نقد + ۲۰ هزار لیتره به شکل سهام و ۱۶٪ درصد سود خالص به دولت ایران بپردازد.

س (۲): دولت انگلستان پس از آنکه ارزش منابع عظیم نفت ایران برای نیروی دریائی خود آگاه شد ۵۱٪ سهم شرکت نفت پارس - انگلیس را خریداری کرد و حق نظارت کامل بر آن شرکت را در دولت گرفت. بدین گونه این شرکت به بازوی پر قدرت اقتصادی سیاسی دولت انگلیس تبدیل شد.

س (۳) ۱-۳: در قرارداد داری استخراج نفت و گاز در سراسر ایران به او داده شده بود و حال آنکه در قرارداد ۱۹۳۳ منطقه جغرافیائی قرارداد به میدان‌های نفتی شناخته شده جنوب کشور محدود می‌شد.

۲-۳: در قرارداد داری سهم ایران ۱۵٪ درصد سود خالص بود و حال آنکه در قرارداد ۱۹۳۳ اندکی افزایش یافت و به حدود ۲۰٪ درصد رسید.

۳-۳: قرارداد داری ۶۰ ساله بود و این در حالی بود که شرکت نفت پارس - انگلیس ۳۲ سال از ۶۰ سال را بهره برداری کرده بود. اما قرارداد ۱۹۳۳ سی سال به مدت قرارداد افزوده شد. همین مسأله دولت رضا شاهی را زیر سؤال برد و موجبات اعتراضات شدید نفتی را فراهم کرد.

س (۴) ۱-۴: کنترل مستقیم راههای اصلی خلیج فارس به مرزهای شوروی و حفاظت از چاه‌های نفت و تأسیسات نفتی جنوب را به دست گرفتند و در همین رابطه برخی از شخصیت‌های هوادار دول محور را بازداشت کردند.

۲-۴: متفقین ضمن تأکید بر اینکه در امور داخلی کشور مداخله نخواهند کرد و تمامیت ارضی ایران

را تضمین کردند و وعده دادند که در ظرف شش ماه پس از پایان جنگ نیروهای خود را از ایران بیرون خواهند برد.

س (۵) ۱-۵: که مطابق قانون اساسی به عنوان یک پادشاه مشروطه فقط سلطنت کند نه حکومت و نیز املاکی را که پدرش تصرف کرده بود در اختیار دولت گذاشت و به مراجع تقلید اطمینان داد که حجاب را محدود و یا ممنوع نخواهد کرد.

س (۶) ۱-۶: دکتر محمد مصدق دولت را از مذاکره و قرارداد با کشورهای خارجی در مورد نفت ایران بدون تأیید و تصویب مجلس شورای ملی منع می کرد.

۲-۶: این مصوبه در حکم اتخاذ سیاست «موازنه منفی» یعنی ایستادگی در برابر امتیاز خواهی دولت‌های سلطه جو بود که دقیقاً بر خلاف سیاست «موازنه مثبت» تلقی می شد.

نکته: یکی از علل مهم تصویب این طرح رقابت‌های آمریکا و شوروی در دوران اشغال ایران بود که درخواست امتیاز خارج از محدوده قرارداد ۱۹۳۳ را داشتند.

س (۷) ۱-۷: چون دولت شوروی بدون امتیاز گرفتن از ایران خارج نمی شد قوام السلطنه طی موافقت نامه‌ای امتیاز نفت شمال را به شوروی واگذار کرد.

۲-۷: چون لازم بود این موافقت نامه به تأیید مجلس شورای ملی برسد نمایندگان نه تنها موافقت نامه مذکور را رد کردند بلکه هر نوع استخراج نفت و مشتقات آنرا به خارجی‌ها ممنوع کردند. «با توجه به طرح موازنه منحنی»

س (۸) ۱-۸: نمایندگان مجلس که قبلاً موافقت نامه امتیاز نفت را به شوروی رد کرده بودند دولت را مکلف ساختند که برای گرفتن تمامی حقوق ملی در موضوع نفت جنوب مذاکره کند.

۲-۸: این اقدام در واقع اعلام نارضایتی از قرارداد ۱۹۳۳ بود که انتقادات و اعتراضات مردمی و

نمایندگان را برانگیخته بود.

س (۹) ۱-۹: مخالفت خود را از تصویب قرارداد الحاقی در رابطه با قرارداد ۱۹۳۳ که به قرارداد «گس - گلشائیان» معروف بود اعلام کردند.

۲-۹: مخالفت با قرارداد الحاقی به این علت بود که قرارداد مذکور که علاوه بر نادیده گرفتن حقوق

مادی مردم ایران حاکمیت ملی و استقلال کشور را به نوعی نقص می‌کرد.

س (۱۰) ۱-۱۰: طرح ملی شدن صنعت نفت را پیشنهاد کردند. شخصیت‌ها و اقشار ملی و مذهبی از آن استقبال کردند.

۲-۱۰: آیت الله کاشانی که سابقه طولانی و مبارزه با استعمار انگلستان را داشت با جدیت تمام از

جنبش ملی شدن صنعت نفت حمایت کرد. ایشان در اعلامیه‌ای مبارزه برای ملی شدن صنعت نفت را تکلیف دینی و وطنی ملت ایران برشمرد و تعدادی از علماء نیز نظر او را تأیید کردند.

س (۱۱) ۱-۱۱: انگلستان و عوامل داخلی‌اش برای حفظ منافع خود و برای جلوگیری از پیروزی ملت سپهبد حاجی علی

رزم آرا را به نخست‌وزیری برگزیدند، او نیز از سیاست انگلستان جانبداری کرد و با ملی شدن صنعت نفت به شدت مخالفت می‌کرد.

س (۱۲) ۱-۱۲: اعدام انقلابی رزم آرا توسط خلیل طهماسبی از اعضای فدائیان اسلام مهمترین مانع را بر سر ملی شدن صنعت نفت برداشت.

۲-۱۲: در ۲۴ اسفند ۱۳۲۹ مجلس شورای ملی و در روز ۲۹ اسفند ۱۳۲۹ مجلس سنا طرح ملی

شدن صنعت نفت را به تصویب رساندند و جنبش ضد استعماری ملت ایران در گام نخست به پیروزی رسید.

س (۱۳) ۱-۱۳: پیروزی جنبش‌های ضد استعماری ملت هندوستان علیه انگلستان و نیز موفقیت‌های جنبش‌های

استقلال طلبانه کشورهای آسیائی و آفریقائی تأثیر به‌سزائی بر خیزش ملت ایران در این راستا بود.

س (۱۴) ۱-۱۴: در اردیبهشت ۱۳۳۰ دکتر مصدق با حمایت گسترده عمومی و با پشتیبانی قاطع آیت الله کاشانی به نخست وزیری رسید. او دو برنامه در الویت داشت. اجرای قانون ملی شدن صنعت نفت و خلع ید از شرکت نفت ایران و انگلیس.

۱۴-۲: دکتر مصدق بی درنگ هیأتی را به ریاست مهندس مهدی بازرگان به خوزستان فرستاد تا

مراکز و تأسیسات نفتی را از حوزه اختیارات شرکت نفت ایران و انگلیس خارج کند «خلع ید»

نکته: اجرای این قانون نقطه عطفی از مبارزات مردم ایران برای رهایی از سلطه استعمار و نجات سرمایه‌های ملی از تسلط بیگانگان بود.

س (۱۵) آن اقدامات در زمینه‌های سیاسی - اقتصادی و نظامی بود به شرح زیر:

الف: تحریک کارگران صنعت نفت به اعتصابات گسترده

ب: فرستادن کشتی‌های جنگی خود به خلیج فارس و تهدید نظامی

ج: طرح شکایت از ایران در مجامع بین المللی

د: تهدید اقتصادی و تعطیلی شعب بانک انگلیس و خارج کردن سرمایه‌های شرکت نفت و تحریم خرید نفت ایران.

س (۱۶): ۱-۱۶: برنامه اقتصاد بدون نفت را اجرا کرد او که خود حقوق دان بود با حضور در مجامع بین المللی از حقانیت ملیت ایران دفاع کرد.

۱۶-۲: دفاع مستدل و منطقی نخست وزیر و وکلای ایران باعث شد که شورای امنیت - سازمان

ملل متحد و دیوان بین المللی دادگستری لاهه به سود کشورمان رأی صادر کند.

س (۱۷) ۱-۱۷: دولت مصدق برای کاستن نفوذ دربار و مقابله با کارشکنی‌ها در اداره کشور از شاه خواست که اختیارات وزارت جنگ و ارتش را به او بسپارد. چون شاه با این تقاضا مخالفت کرد او از مقام خود استعفا کرد شاه بی درنگ قوام السلطنه را به نخست وزیری و مأمور تشکیل کابینه کرد.

س (۱۸) ۱-۱۸: آیت الله کاشانی ضمن مخالفت با نخست وزیری قوام مردم را به مبارزه خواند و اعلام کرد. «اگر قوام کناره گیری نکند اعلام جهاد می‌کنم و خودم کفن پوشیده با ملت در پیکار شرکت می‌کنم.»

۱۸-۲: روز ۳۰ تیر مردم به خیابان‌ها ریختند نیروهای رژیم عده‌ای را به خاک و خون کشیدند. چون تظاهرات تداوم داشت و شاه که موقعیت خود را در خطر می‌دید با استعفای قوام و بازگشت مصدق رضایت داد.

س (۱۹) ۱-۱۹: نهضت ملی شدن صنعت نفت با اتحاد و یک پارچگی ملت و با همدلی و یگانگی دکتر مصدق و آیت الله کاشانی موانع داخلی و خارجی را از سر راه برداشند و به همین دلیل موفقیت بزرگی به دست آمد.

۱۹-۲: پس از قیام سی تیر شرایط تغییر کرد. بر اثر غلبه روحیه لجاجت - خود محوری - قدرت طلبی - منفعت جوئی فردی و گروهی به تفرقه و دشمنی تبدیل شد و منافع کشور و اهداف نهضت ملی شدن نفت به فراموشی سپرده شد.

س (۲۰) ۱-۲۰: ایجاد آشوب‌های خیابانی در ایران و به راه انداختن جنگ روانی علیه مصدق در مطبوعات کشور در دستور کار شبکه جاسوسی در کشور قرار گرفت.

س (۲۱) ۱-۲۱: زاهدی نخست وزیر شد و حکومت نظامی اعلام کرد. دکتر مصدق و تعدادی از همکاران و یاران نزدیکش دستگیر و محاکمه شدند. احزاب و گروه‌های سیاسی و روزنامه‌های مخالف غیر قانونی و منحل شدند.

س (۲۲) ۱-۲۲: با کشورهای انگلیس - آمریکا - فرانسه و هلند

۲-۲۲: بر اساس این قرارداد مقرر شد کُنسرسیوم به مدت ۲۵ سال نفت ایران را استخراج کند و به

فروش برساند و نیمی از سود خالص خود را به کشور ما بپردازد.

